

הלכות פציעת הפת סימן קסח

(יח) על איזה מהם (ה) (ו) ש'ינצעה, 'ואם הוא נזקק מפת עובד-כוכבים, (יט) מסלק פת נקי של עובד-כוכבים מעל השלחן עד לאחר ברכת 'המוציא'. 'ואם בעל-הבית אינו נזקק מפת עובד-כוכבים, (כ) ואין דעתו לאכל כל הסעודה רק פת עובד-כוכבים כי היא נקיה, אכל בני-ביתו יאכלו מפת שאינו נקי של ישראל, וישתי הלחם מנחים על השלחן, צריך לבצע על פת נקיה של עובד-כוכבים, הואיל והוא הנוצץ ואין דעתו לאכל אלא מאותו פת. 'ואם בעל-הבית נזקק מפת עובד-כוכבים וישראל שאינו נזקק בקך מסב עמו על (ו) השלחן, מין המצוה מטלת (כא) *על בעל-הבית יבצע מן הנפה של עובד-כוכבים, וכיון שהתר לבצע התר לכל הסעודה. הגה ודוקא שחביב עליו אותו פת, (כב) אבל אם אינו חביב עליו בלא אסור פת של עובד-כוכבים אינו צריך להקדימו (תה"ד ס"ו ל"ב): א' פת הנפה (כג) בקיסנין, מברך עליו 'בורא מיני מזונות' ולאחריו ברכה אחת 'מעין שלש'. ואם אכל ממנו שעור (כד) שאחרים יגילום לקבע (ט) עליו, אף-על-פי שהוא לא שבע ממנו מברך עליו

שערי תשובה

[ה] ש'ינצעה. ובהכ"ט. ועין בהשוכת גאוןי פתראי י"ח מ"ש הגאון בעל תו"ט, ובהשוכת ב"ח התנלות הש"ב לו ב"ח, ע"ש: [ט] עליו. עב"ט. וגם בבב"י פסק דבין זה שכתב שאם אכל כשר עמו כו', דלמשה צ"ע בין שלכדו לא היה שבע ממנו.

באר היטב

(ה) ש'ינצעה. ע"ן ט"ו ומ"א. אם של עובד-כוכבים פרוסה נקי ושל ישראל שלמה וקבר, מברכין על של ישראל דשתי מעלות יש לו, וכן אם של ישראל פרוסה נקי ושל עובד-כוכבים שלם וקבר, מברך ג"כ על של ישראל ויש לו ג"כ פן שתי מעלות, ע"ן צטרת וקנים: (ו) עובד-כוכבים. ט"ו הגיה דצ"ל: ואם הוא נזקק מפש"ג: בדרך דוקא על של ישראל אפלו הוא קבר, ויש אומרים שהוא מסלק וכו', ע"ש: (ז) השלחן. דאז אינו יכול לסלקו מפני האורח: (ח) עליו. נ"ל דאם הוא קבע סעודתו עליו, אעפ"י שאכל עמו כשר ודברים אחרים ואלו אכלו לבדו לא היה שבע ממנו, אפ"ה מברך המוציא וגי בנכות. ואם אכלו לבדו, כפי שיאכל כ"כ שאחרים יגילום לשבע ממנו לבדו, ואם הוא שבע ממנו וגם אחרים יגילין לשבע ממנו כשמשלפתי עמו דבר, אפלו אכלו לבדו מברך המוציא בין

באור הלכה

הפרוסת-חשין יוציא להמסב אצלו בכרכו, ובאפן זה טוב יותר שהאורח יאחו השלמה בעת הברכה, ובמנר טפי על-ידיה שיש לה גס'כן מעלה, משינחו שפיהן ביחד ולא מנכר חשיבותא דכל חד גל'ך, ע"ן שם ונכו: * על בעל-הבית יבצע וכו'. דע שאף שמדברי תרומת-הדשן, שממנו נובע דין המסבר, משמע דאף בלא כבוד האורח התירו פת עובד-גלולים כשהוא נקי ונפה יותר ומנח לפניו, מפני חביבות הברכה, אף-על-פי כן לא העפתי מפני שהרבה אחרונים מספקין מאד על זה, ע"ן בב"ח ט"ז וש"י ביונה-דעה סימן קיב וגם מהג"א סעיף קטן יב משמע שדיון זה סותר לדעת המחבר בריש הסעיף הפסק דבנתק צריך לסלק. ובבית-מאיר מספק מאד ביותר, ע"ן שם, ולפי דבריו צריך התנה מתחלה [כשאר דבר-מצוה שנתג לעצמו ולא התנה מתחלה שהיא בלי גדר⁹], וגם בפרי-מגדים הג"ח לזה, ולפי דבריהם לא יועיל אפלו בשאורח מסב אצלו, וגם מדברי ה"ק"א משמע קצת דלא סבירא לה חלוק זה דאדח מסב אצלו שאני הנד"א לאו הכי לא התנ צריך לומר דסבירא לה דהתירו-שלמי הנ"ל מורי בנתק, ע"ן שם, ועל-כ"פנים בלא טעם כבוד האורח בנדאי אין להקל, וכן הוא מסקנת האליה רבה. ודע מדברי הש"ך ביונה-דעה סימן קיב שכתב הטעם מפני איבה, ע"ן שם, משמע לכאורה דאפלו אין בעל-הבית מוציא להאורח בכרכו גס'כן דינא הכי, ודלא כמחצית-השקל שהעפתי במשנה ברורה; אכן לפי דברי הש"י שהעתיק טעמא דהך מלמא כמו שכתבנו במשנה ברורה, יש מקום לדבריה, וכן מוכח לשון השלחן: ערוך בכאן נכש"ט, שכתב: בין המצוה מטלת על בעל-הבית וכו':

משנה ברורה

עובד-גלולים נקיה וכו'. אבל בשו"ן, פשיטא דפת ישראל קודם לברך עליו [א"ר]: (יח) על איזה מהם ש'ינצעה. דכל אחד יש לו מעלה: זה שהוא פת ישראל⁶] [דפת עכו"ם לא התירו אלא מדיקן], וזה שהוא נקי: (יט) מסלק וכו'. דין זה נובע מדברי הש"ר מקוצי, שחשש שאם יהיה מנח על השלחן יהיה בעת הברכה חביבה עליו מפני שהיא נקיה, ואפשר שיצטרך לברך עליו מפני זה. והרבה (יג) מאחרונים מספקין מאד בזה, דכיון שהוא נזקק ומחזיק זה לאסור, מאי אהני לה חביבותה? ומכל מקום לכתחלה טוב לחש לדבריו ולסלק: (כ) ואין דעתו וכו'. פרוש, דאף דבריש הסעיף פתב דמברך על איזו ש'ינצעה, הניח היכא שבדעתו לאכל הסעודה משתייהם, אבל זה שאין דעתו לאכל כלל רק פת עובד-גלולים, זה אין צריך לברך על פת אחר אף שהוא חביב טפי, וכנ"ל בסעיף א בהג"ה. ואף דמוציא את בני-ביתו בכרכת 'המוציא' והם אינם אוכלים מזה אלא מפת כשר, מכל מקום כיון דהוא אינו חפץ לאכל אלא זה והוא בעל-הבית, הוא העקר ואזלינן בתרה ויברך על פת שהוא אוכל: (כא) על בעל-הבית. פרוש: לבצע ולהוציא את אחרים בכרכו, כמו שאמרו: בעל-הבית בוצע כדי שיבצע בעין יפה⁷, וכיון שהאורח יאכל מפת עובד-גלולים שהוא יפה ונקי, התירו לו גס'כן לבעל-הבית לבצע על

הפת של עובד-גלולים מפני כבוד האורח, אבל בלא אורח אינו מתר כלל למי שנזקק מפת עובד-גלולים לברך על הפת זה, אלא יסלקם מעל השלחן ויבדלעיל [כן הוא מסקנת הש"ך וט"ז ביונה-דעה ק"ב], ע"ן שם, וע"ן בבאור הלכה. ודע דכהיום שהמנהג שכל אחד מברך לעצמו ברכת 'המוציא'⁸, לכאורה לא ש"ך כלל דין זה, אלא כל אחד יברך על פתו שאוכל [מחה"ש]. וע"ן בפרי-מגדים מה שהעיר על עקר דין השלחן-ערוך: (כב) אבל אם אינו חביב וכו'. רוצה לומר, דכל זה אם הפת זה בעצם חביבה עליו, ורק שהוא מונע עצמו מפני שהוא פת עובד-גלולים, התירו לו בכאן מפני האורחים, אבל אם אינו חביב עליו בעצם פת זה (ד) ואינו חפץ בו, יברך על פתו הפשוטה: ו (כג) בקיסנין וכו'. בסעיף שאחר זה מתבאר מה הוא. ואף דבסתם פת מברכין עליו 'המוציא' בכל-שהוא ועל ביצת מברכין ברכת-המזון, (טו) שאני אלו דאין דרך בני-אדם לקבע סעודתן עליהם, ורק אוכלין אותן מעט דרך צרא¹⁰], (טז) לפיכך ברכתן רק 'בורא מיני מזונות' ולאחריו ברכה מעין שלש, אלא-אם-כן אכל כשעור קביעת סעודה, דאז מברך 'המוציא' וברכת-המזון, דעל-כ"פנים פת הוא: (כד) שאחרים יגילין לקבע. (יז) כתבו האחרונים, דאם אכלו לבדו, צריך שיאכל שעור שאחרים יגילום (יח) לשבע ממנו לבדו, ואם אכלו עם כשר או דברים אחרים שמלפתים בו הפת¹¹, סגי כשאוכל שעור שאחרים יגילין לשבע ממנו כשאוכלין גס'כם עם דברים אחרים¹²; אף אם אכלו לבדו ושבע ממנו, אף שאחרים לא היו שבעין ממנו לבדו, אבל כיון שאם אכלו אותו עם דברים אחרים היו שבעין ממנו, גס'כן לא אמרינן בטלה דעתו, וצריך לברך עליו 'המוציא' וברכת-המזון. והנה לענין ערובי-תחומין, בסמן שסח איתא

שער הציור

(יג) ע"ן בב"ח וט"ז ומגן-אברהם וחסד-מש"ה ובית-מאיר ומאמר-מקדכי ובגרי"ש: (יד) תרומת-הדשן: (טו) בית-יוסף ויבוש ושי"א: (טז) דלא גרע משאר מיני מזון: (יז) מגן-אברהם ושי"א: (יח) האי לשבע לאו דוקא שביעה גמורה לכלי עלקמא, אלא רוצה לומר דרך קביעת סעודה:

הלכות פציעת הפת סימן קסח

ביאורים ומוספים

10) וכן ביאר להלן (ס"ק צד) שעיקר הטעם שאין מברכים עליהם המצויא, הוא משום שנעשו לקינוח סעודה ולמתיקה, ועיין שם הנפקא מינה בזה.

ופת שדרך רוב העולם לאוכלה למתיקה, ורק מיעוט אנשים נוהג לאוכלה לשביעה, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' עא אות ט) שנחשבת כפת שנעשתה למתיקה, משום שבטלה דעת המיעוט כנגד דעת רוב בני אדם. אולם אם נעשתה פת זו רק עבור אותו מיעוט אנשים, והם אוכלים אותה לשביעה, נחשבת היא כלחם גמור.

[משנ"ב ס"ק כז]

ואם אכלו עם פשר או דברים אחרים שמתלפתים בו הפת⁽¹¹⁾, סגי בפשוטל שיעור שאחרים גילין לשבוע ממנו בפשוטלין גם-כן עם דברים אחרים⁽¹²⁾.

11) משמע מדבריו, שמדובר דוקא במאכלים הנאכלים יחד עם הפת. וכן צידד הגרש"ז אויערבך (שש"כ פני"ד הע' קלב) בדעת המשנ"ב, שאין מיני הלפתן מצטרפים לפת אלא אם כן אוכל את הבשר והדגים יחד עם הפת, אבל לא כשאוכל תחילה מעט מן הפת ולאחר מכן אוכל את הבשר והדגים בנפרד, וכן מבואר בדרך החיים (הל' ברכות דיני ברכת בורא מיני מזונות ס"א). וכעין זה דעת הגר"צ קרליץ (חוט שני ברכות ס"ק ו), שעוגה ובשר אינם מצטרפים יחד לשיעור קביעות סעודה, מפני שאינם שייכים וקשורים אחד לשני. מאידך, בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג סי' לב וח"ד סי' מא) כתב שאף עוגה מצטרפת לבשר, למרות שאינה נאכלת עימו ואינו מלפת אותה כלל [וראה חו"א או"ח סי' לד ס"ק ד].

12) ובכיסים הממולאים בפירות וכיוצא בזה, הסתפק החזו"א (או"ח סי' כו ס"ק ח) אם מצטרף המילוי עם הפת לענין שיעור קביעות סעודה, וכתב שמזונות שנילושו עם תבלין וכדו', נראה שמצטרפים לשיעור קביעות סעודה [וראה זאת הברכה (בירור הלכה סי' נד אות ג) בשם הגר"ח קניבסקי, שיתכן שטעם החזו"א הוא משום שנחלק על דין המג"א הנזכר במשנ"ב כאן לענין צירוף המאכלים המלפתים. וראה מה שכתבנו להלן (סוף ס"ק זה) בשם החזו"א לענין צירוף התבלינים לשיעור ארבע ביצים]. ודעת הגרש"ז אויערבך (וזאת הברכה שם) שיש לחלק בין מילוי הבא לפת את העיסה [כגון מילוי של בורקס], שמצטרף, ובין מילוי הנאכל בפני עצמו [כגון הגבינה של עוגת גבינה], שאינו מצטרף.

[משנ"ב ס"ק יח]

דכל אהד יש לו מצלה, זה שהוא פת ישראל⁽⁶⁾.

6) ופת שנעשתה בה מצוה, כגון עירוב תבשילין, כתב לקמן (סי' תקכו ס"ק יא ו-מח) שיש הידור לבצוע עליה, שכיון שנעשתה בה מצוה אחת תיעשה בה מצוה נוספת [לכאורה היינו כשאין בפת זו שאר דיני קדימה].

[משנ"ב ס"ק כא]

כמו שאמרו: בעל-הבית בוצע כדי שיקצע בעין פה⁽⁷⁾.

7) ומטעם זה, כתב לעיל (סי' קסו ס"ק עג-עד) שבעל הבית קודם אפילו לכהן ותלמיד חכם. אך בסעודה שבה אוכל כל אחד מן המסתובים מכיכרו, כתב שם שנכון שיכבד בעל הבית את הגדול לבצוע תחילה, כיון שאין שייך כאן הטעם של עין יפה.

[משנ"ב שם]

נדע דקהים שהמנהג שכל אהד מקנה לעצמו ברכת המוציא⁽⁸⁾.

8) ובזמנינו, מנהג העולם שאין האחד מוציא את חברו כמעט בשום ברכה על דבר מאכל, ובטעם הדבר כתב לקמן (סי' ריג ס"ק יב) ולעיל (סי' ח ס"ק יג), שאפשר שהוא משום שאין הכל בקיאים להתכוון לצאת ולהוציא.

[ביה"ל ד"ה על]

ולא התנה מקלה שיהא קלי נדר⁽⁹⁾.

9) ובזמנינו, שמוסרים מודעה בהתרת נדרים שעושים בערב ראש השנה על כל הנדרים שידרו, כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' תסז) שמועילה מסירת המודעה על הנהגות מצוה שנהגו שלש פעמים, שאין צריך להתירן. וכן דעת החזו"א והגר"י קניבסקי (אעלה בתמר אות מז), הגרא"ז מלצר (שו"ת רבבות אפרים ח"א סי' קעג) והגר"ש אלישיב (הלכות חג בחג ימים נוראים פ"ד הע' 23). וכן כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' צא אות כ), אלא שלמעשה היה מורה לכתחילה להחמיר להתירן אצל חכם (הליכות שלמה ראש השנה פ"א ארחות הלכה הע' 37). וכן הורה הגר"ש וואזנר (קונטרס מבית לוי עניני יו"ד עמ' רה הע' ז) שאין להקל במנהג טוב שנראה שנעשה בקביעות גמורה, כדי שלא יבואו להקל בנדרים, ולכן תמיד יש לעשות שאלת חכם, אף שיש לצרף את סברת השלמת חיים הנ"ל בעת הצורך.

[משנ"ב ס"ק כג]

ורק אוכלין אותן מעט דרך צראי⁽¹⁰⁾.

הלכות פציעת הפת סימן קסח

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק כז]

דשעור סעודה הוא (שלש¹³) או ארבע ביצים¹⁴) וכו', שהוא של ערב ובקר¹⁵) וכן נוטה יותר לשון השלחן-ערוך¹⁶). ומכל מקום לכתחלה טוב לחש לדעת המחמירים שלא לאכל ארבע ביצים¹⁷).

ומה שנהגים לקדש בבית הכנסת לאחר התפילה בשבת ויום טוב, ולאכול מיני מזונות, דעת הגרש"ז איערבך (ששיב פניד הע' סה) שאף על פי שאוכלים מהם שיעור קביעות סעודה, מימי כיון שאוכלים זאת רק בדרך ארעי, יש לדון אם נחשב הדבר כקביעות סעודה לחייב ברכת המזון. וכעין זה כתב הערוך השלחן (סי"ח) ללמד קצת זכות על מנהג העולם האוכלים פת הבאה בכיסנין בלא נטילת ידים וברכת המוציא, שקביעות סעודה אינה תלויה בשיעור האכילה, אלא באופן האכילה, דהיינו אם פושטים את הבגדים העליונים ויושבים סביב השולחן, ומכיון שבקידושים אלו אוכלים מן המאכלים כמות שהם בלא הכנה זו, ולפעמים אף אוכלים מעומד, אין זה נקרא קביעות סעודה, וסיים שם שכל ירא אלוקים ירחק מזה.

ואפילו אם אכל פת הבאה בכיסנין בשחרית עם הקפה וכיוצא בזה, שנראית אכילתו כעין אכילת קבע, כתב לקמן (סי' תרלט ס"ק טז) שמימי אינו מברך המוציא, כיון שאינו אוכל פת בשיעור שדרך בני אדם לקבוע עליה סעודתם.

[שעה"צ ס"ק יט]

דסתם קש"ע"ינן לעולם באכילה עם לפתן ולא לברו, וכן קסח הג"ז¹⁸).
18) בביאור דבריו כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ז סי' כה), ששיעור שלש או ארבע ביצים שבעירוב הוא מהפת בלי הלפתן, כמבואר בשו"ע הרב, ומה שכתב השעה"צ "עם הלפתן" היינו שצריך להוסיף לפתן על השלש או ארבע ביצים פת כדי לשבוע, והואיל וכו', כשאוכל פת בלא לפתן צריך לאכול יותר מארבע ביצים כדי לשבוע, ולפיכך אינו מתחייב בברכת המוציא בארבע ביצים פת.

[משנב ס"ק כו]

אָלָא בְּיַחַד עִם מַה שֶּׁאֶכַל כְּבָרָה.

19) וכיון שאין שיעור קביעות סעודה במה שרוצה לאכול, כתב בשעה"צ לעיל (סי' קנח ס"ק ח) שאף אינו צריך ליטול את ידיו.

[משנב שם]

לְטַל לְיָדוֹ וּלְכַרְךָ 'הַמוֹצֵיא' וְיַעַל נְטִילַת יָדָיִם וּבְכַרְתָּ הַמְזוֹן.

20) ואם בירך בתחילה 'בורא מיני מזונות' על כוית פת כיסנין, ולאחר שאכל חצי כוית נמלך לאכול כשיעור קביעות סעודה, כתב הרעק"א (בהגהות לשו"ע על המג"א ס"ק יד, הוצאת מכון ירושלים) שאם אוכל עכשיו את החצי כוית שכבר היה בדעתו לאכול בתחילה, לא יברך עליו, ורק אחר כך יברך 'המוציא' על החלק הנוסף, אך אם אוכל מיד את החלק הנוסף, יברך עליו 'המוציא' מיד. והתורת חיים (ס"ק יז) כתב שיפסיק מיד ויטול ידיו, ויאכל קודם מהחתיכה הנוספת, או שיאכל את החצי כוית הנשאר על הברכה הראשונה, ולא יבוא בחשבון עם מה שיאכל אחר כך. ואם בירך בתחילה 'המוציא' על מנת לאכול פת הבאה בכיסנין בשיעור קביעות סעודה, ונמלך לאכול פחות מכן, כתב בשו"ת אגרות משה (איו"ח ח"ב סי' נד, וי"ד ח"ג סי' קכ אות ב) שאינו צריך לברך כעת על מה שממשיך לאכול בורא מיני מזונות, אלא יוצא בברכת 'המוציא' אף על מה שיאכל מכאן ואילך, כיון שפת הבאה בכיסנין היא בעצם פת, ובשעה שבירך עליה 'המוציא' בירך כדין. ואף שכבר בירך 'על נטילת ידים', מימי כתב הריטב"א (חולין קו, ב) שמי שנטל את ידיו לאכילה ולאחר מכן נמלך ולא אכל, אינו צריך לחשוש לברכה לבטלה, כיון שבשעת הברכה היתה דעתו לאכול (וכדבריו פסק החו"א או"ח סי' כה ס"ק ח), ואם כן הוא הדין כאן.

14) ושיעור ארבע ביצים בזמנינו, לדעת החו"א יש לשער ב-200 סמ"ק, וכן כתב הגרי"י קניבסקי (שיעורין של תורה שם) שעד שיעור נפח של כוס רגילה אפשר לברך עדיין 'בורא מיני מזונות'. ובספר מידות ושיעורי תורה (פ"ז ס"ט) כתב, שלשית הגר"ח נאה יש לשער שיעור ארבע ביצים ב-230 גרם.

ולדחוט את העוגה כדי למעט את שיעורה [ראה זאת הברכה בירור הלכה סי' נד אות ג לענין צירוף האוירים לשיעור ארבע ביצים], דעת הגר"ח פ שיינברג (ואת הברכה סוף פ"ד) שמועיל, ולענין צירוף התבלינים והביצים לשיעור שלש או ארבע ביצים, ראה מה שכתבנו להלן סוף ס"ק זה.

15) ושיעור זה, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג סי' לב) שהוא תלוי בכל מקום לפי דרך אכילת הפת הנהוגה בו.

16) שכתב "ואם אכל ממנו שיעור שאחרים רגילים לקבוע עליו" וכו'. ובשו"ת שבת הלוי (ח"ז סי' כה) כתב, שכן היה מנהג החתם סופר, כדעת הגר"א.

17) ולמעשה, כתב בשו"ת אגרות משה (שם, ובח"ד סוף סי' מא) שכיון שלפי המג"א (המובא בתחילת ס"ק זה) מיני הלפתן מצטרפים לשיעור קביעות סעודה, יש לחוש בסעודות גדולות שמא נכנסים בחשש חיוב ברכת המזון אפילו אם אוכלים פת הבאה בכיסנין בשיעור קטן מאד, ואף פחות משלש ביצים, מפני צירוף הבשר ושאר הדברים.

וכתב בשו"ת שבת הלוי (שם) שאם כבר אכל יותר משיעור זה, אך לא אכל שיעור ארבע ביצים מהפת עצמה, אפשר להקל בדבר מחמת ספק ספיקא, שמא אין הלכה כמג"א, אלא כדעת החולקים [שהביא הברכי יוסף], שאין מיני הלפתן מצטרפים לשיעור קביעות סעודה, ושמא שיעור קביעות סעודה הוא כשיעור סעודה קבועה של בקר וערב, ולדעה זו אף שצטרפים לשיעור זה דברים המלפתים אין זה אלא באכילת ארבע ביצים פת (כמבואר בשו"ע הרב ס"ח), ולכן לא יברך ברכת המזון אלא מעין שלש.

ולענין פת כיסנין ששיעור הארבע ביצים שלה אינו מקמח ממש, אלא רק בצירוף התבלינים והביצים הנילושים בעיסה, דעת החו"א (פתחי הלכה פ"ח הע' 56, ארחות רבנו ח"א עמ' פ), שכיון שהעיקר להלכה כדעת הגר"א, שכל שאינו אוכל מהפת הבאה בכיסנין שיעור של סעודת בוקר וערב אינו מברך עליה המוציא, ורק לכתחילה יש להחמיר כדעת החולקים, אפשר להקל לברך עליה בורא מיני מזונות לכתחילה. מאידך, דעת הגרי"ש אלישיב (ואת הברכה סוף פ"ד) שאין להקל בזה.

הַלְבוֹת בְּצִיעַת הַפֶּת סִימָן קסח

ס' הרא"ש ל' דעת
הרמב"ם ע' שם וכתבו
ויהו פ' פורש ר"ח
השור
הק"ש ש"א צ' רמב"ם
ע"כ ג' מלכות
ברכות ק' פו דרש
בית יוסף ס' דקרי

(כה) 'המוציא' וברכת המזון. וְיָאֵם מִתְחַלֵּה הֵיחָ דְבַדְעוּ לְאָכַל מִמְנוּ מַעַט וּבִרְבָּךְ 'בוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת', וְאַחֲרֵיכֶן אָכַל שְׁעוֹר שְׁאֲחָרִים קוֹבְעִים עֲלָיו, (כו) 'בִּרְבָּךְ עֲלָיו בְּרַכַּת הַמְזוֹן אֶף-עַל-פִּי שְׁלֵא בִרְבָּךְ 'הַמוֹצִיא' (ט) תְּחִלָּה. וְיָאֵם אָכַל שְׁעוֹר שְׁאֲחָרִים אֵין קוֹבְעִים עֲלָיו, *אֶף-עַל-פִּי שְׁהוּא קוֹבֵעַ עֲלָיו אֵינוּ מִבְּרַךְ אֶלֶּא 'בוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת' וּבִרְבָּךְ אַחַת מֵעֵין שְׁלֵשׁ, דְּבִטְלָה דַּעְתּוֹ אֶצֶּל כָּל אָדָם: ז פֶּת הַבָּקָה בְּכִסְיָנוּ, וְיִישׁ מְפָרְשִׁים פֶּת שְׁעִשׂוּי מִמֵּין כִּיסִים (כו) שְׁמַמְלָאִים אוֹתָם (י) [ז] דְּבִשׁ אוֹ סֶקֶר (כה) וְאַגְוִיזִים וְיִשְׁקָדִים וְתַבְלִין, וְהֵם הַנִּקְרָאִים רִישְׁקוּלָא"ש רִיאֲלַחֲשׁוּ, וְיִישׁ אוֹמְרִים שְׁהִיא עֶסֶה (כט) שְׁעֵרֵב בַּהּ דְּבִשׁ אוֹ שְׁמָן אוֹ חֵלֶב אוֹ מִינֵי תַבְלִין וְאַפְסָא; וְיִהוּא שְׁיִהְיֶה טַעַם תְּעַרְבַת הַמֵּי־פְרוֹת אוֹ תַבְלִין (ל) נִבְרָ בְּעֶסֶה. (ו) יִישׁ אוֹמְרִים (לא) שְׁנֵה נִקְרָא (יב) פֶּת גְּמוּר, אֶלֶּא-אִם-כֵּן יִישׁ בְּהֵם (יג) *הַרְבֵּה תַבְלִין אוֹ דְּבִשׁ כְּמִינֵי מַתִּיקָה שְׁקוּרִין (יד) לַעֲקִי"ו, וְיִישׁ בְּרַכַּת הַמְזוֹן.

שְׁעֵרֵי תְשׁוּבָה

עין שם: [ט] תְּחִלָּה. עב"ט. וְעַן כִּרְ"י שְׁתַּבַּח שְׁמוֹהֵן כְּתָב בְּשֵׁם סֶפֶר כְּתִי קְדוּמָן שִׁדְעוּתוֹ לַעֲנֹן פֶּת כִּסְיָנוּ דָאָם קֹבֵעַ מִבְּרַךְ עֲלָיו הַמוֹצִיא וְגו'. בְּרַכּוֹת. סְעוּדוֹת שֶׁכֶּת קוֹבֵעַ כְּמוֹ שְׁקוֹבֵעַ לַמַּעֲשֶׂה, וְהַרְ"י חָנַיִן בְּסֶפֶר ע"ח ע"ל מְשַׁנֵּית פ"ד דְּמַעֲשֵׂרוֹת נִסְתַּפֵּק, אֶף בְּגַזְת־וְדוּרִים כִּלְלָ ג סִימָן א' כְּתָב בְּשִׁשְׁטִיּוֹת שְׁאֵין חִלּוּק בֵּין שְׁבֹת לְחַל לְחֻסְפִים עִמוֹ בְּכִרְ"י וְכַתֵּב שְׁמֵן עֶסֶה דְּבִר: [ז] דְּבִשׁ. עב"ט. וְעַן בְּאֶרְבֵּי הַעוֹד שְׁהָאֵרֶךְ וְכַתֵּב כְּפִה פֶּרְטִי דִּיעוֹן לַעֲנֹן זֶה. וְעַן בְּשִׁיבֹת בִּית-אֶפְרַיִם חֵלֶק א"ח סִימָן א' וְיִב מ"ש בָּהּ:

בְּצוּקָה אוֹ דְּבִשׁ אוֹ אֶגְוִיזִים, וּבְכָלל זֶה מַה שְׁעוֹשִׂין בְּפִירוּם עֶסֶה רַחֲבָה וְכַפּוּלָה וּמְלֵאִין אוֹתָהּ בְּשִׁמְשִׁימִין. וְהִ"א הוּא הַרְמַבְ"ם דִּס"ל דְּכִסְיָנוּ הוּא מִצַּד הַעֶסֶה עֲמָמָה שְׁנַלְוִשָׁה בְּדִבְשׁ אוֹ תַבְלִין. וְנִסְתַּפֵּק בְּכ"י א' יִנְטָא דְּוָקָא שְׁנַלְוִשָׁה בְּהַרְבֵּה דְּבִשׁ וְהַמַּעֲשֵׂי מִים, אָכַל א"י הָרִי מַעוּט דְּבִשׁ, כְּטַל לְגַבִּי רַב הַמַּיִם וְהָרִי פֶת גְּמוּר, אוֹ דְּלָמָּא אֶפְלוֹ ע"י תְּעַרְבַת מַעַט דְּבִשׁ כֵּל שְׁנַבְרַת הַשַּׁעַם בְּעֶסֶה מְקָרִי כִּסְיָנוּ; וְכַתֵּב דְּלַעֲנֵן הַלְכָה כִּיּוֹן דְּמִידִי וְבִבְנֵן הוּא יֵשׁ לְהַקֵּל דְּרַבִּי בְּלָם. וְעַן מ"ש הַמ"א ע"ל הַרְמַבְ"ם, וְעַן בְּתוֹשֹׁבַת פְּנִים מֵאִירוֹת סִימָן ט"ו: (יב) פֶּת גְּמוּר. פ"י אֵם אֵין בוֹ אֶלֶּא מַעַט דְּבִשׁ, וְע"כ יִהְיֶה עוֹשִׂין שְׁאֹפִין בְּשֶׁבֶת שְׁמֵאֲלִי קוֹבְי"ז לְחַסֵּם מְשַׁנֵּה בֵּין אֵין שְׁם רַק מַעַט שְׁמָן. וְכַתֵּב הַמ"א אֶלֶּא הַרְמַבְ"ם אֶלֶּא אֲהָךְ מִלְּמָתָּ לְחוּר, אָכַל ע"ל מ"ש הַשִּׁירֵעַ בְּשֶׁבֶת מִצַּד הַמַּלּוּי וְכֵן מ"ש אַח"כ ר'י"מ וְכִי לֹא פְלַגִּי. וְיִבֵּל דְּלַעֲנֵן כִּסְיָנוּ שְׁהֵם מְחַמַּת הַמַּלּוּי. אֶפְלוֹ א' נִקְחָ הַמַּלּוּי מִמְנוּ וְנִשְׁאָר בְּהַצָּק לְבַד הָרִי עֲדוֹן דִּין כִּסְיָנוּ עֲלָיו, וְהַשַּׁעַם, דְּאֵינוּ הוֹלְכִין בְּתַר שַׁעַת אֶפְיָה, ט"ז. קְרַעֲפִלִי"ז שֶׁל פִּירוּם הָרִי כִּסְיָנוּ: (יג) לַעֲקִי"ף. ב"ח בְּשֵׁם רַש"ל כְּתָב דָּגֵם

בְּאִיר הַלְכָה

* אֶף-עַל-פִּי שְׁהוּא קוֹבֵעַ וְכו'. הוּא דַּעַת הַרְ"א"ש שְׁחוּלֵק עַל הַרְבָּבִי דְּשִׁדְעוּתוֹ אֶפְלוֹ בְּמַעוּט סִי, כִּיּוֹן דְּהוּא קוֹבֵעַ עַל זֶה כְּתַר דִּידָהּ אֲזוּלֵן, עַן שֵׁם בְּרַא"ש. וּמִקַּל מְקוּם נִרְאָה כְּרַוֵּד דָּאָם הוּא זָקָן אוֹ נַעַר שְׁאֲכַלְתֶּן מוּעַט קְשִׁיעַ, חֲזִינוּ בְּהַמוֹצִיא וּבְרַכַּת-הַמְזוֹן אֵם אֶכְלוּ שְׁעוֹר שְׁדוּרָן מְמִיד לְקַבֵּעַ עַל זֶה²¹, כִּיּוֹן דְּכֵן מִינֵם סוֹסְפִיקוּן בְּשַׁעַר אֲצִילָה כִּיּוֹן, וְכִיּוֹן שְׁתַּחֲבִיתִי לְקַפּוֹן כִּסְיָנוּ קִפְדַּבְּאָה הַלְכָה בְּשֵׁם הַרְבָּבִי, עַן שֵׁם: * הַרְבֵּה תַבְלִין אוֹ דְּבִשׁ וְכו'.

וּמִקַּל מְקוּם לְתַחֲלָה טוֹב לַחֵשׁ לְדַעַת הַמַּחְמִירִים שְׁלֵא לְאָכַל אַרְבַּע בִּיצִים¹¹, וְכַתְּבוּ בְּמַה אַחֲרוֹנִים הוּא פֶת הַבָּקָה בְּכִסְיָנוּ, אֶף דְּמַבְאָר בְּסַעֲיָף ז' דְּהוֹלְכִין בְּזֶה לְהַקֵּל, עַל-כָּל-פְּנִים בְּדוּבֵי יֵשׁ לַחֵשׁ לְדַעַת הַמַּחְמִירִים הַנ"ל: (כה) 'הַמוֹצִיא' וּבְרַכַּת-הַמְזוֹן. וְגַם נְטִילַת יָדַים, וְכִמוֹ בְּפֶת גְּמוּר, וְכַמְבָּאָר לְעִיל בְּכִסְיָנוּ קִנַּח סַעֲיָף א, עַן שֵׁם: (כו) 'בִּרְבָּךְ עֲלָיו בְּרַכַּת הַמְזוֹן. כִּיּוֹן שֶׁהַשֵּׁלִים לְשַׁעוֹר קְבִיעַת סְעוּדָה, (כג) אָכַל 'הַמוֹצִיא' אֵין צְרִיף (כז) לְבָרְךָ עַל מַה שְׁנִמְלָךְ לְאָכַל, כִּיּוֹן דְּאֵין בְּמַה שְׁמַנְחָה לְפָנָיו אַחַר שְׁנִמְלָךְ שְׁעוֹר קְבִיעַת סְעוּדָה, אֶלֶּא בִּיחַד עִם מַה שְׁאָכַל כְּבָרִי¹². (כח) וְאֵם בְּאֶמַת יֵשׁ שְׁעוֹר קְבִיעַת סְעוּדָה בְּמַה שְׁלֵא אָכַל עֲדוֹן, צְרִיף לְטַל לְדִין וּלְבָרְךָ 'הַמוֹצִיא' וְעַל נְטִילַת יָדַים' וּבְרַכַּת-הַמְזוֹן¹³: ז (כו) שְׁמַמְלָאִין אוֹתָן וְכו'. רוּצָה לֹמַר: אֶף אֵם נְלוּשָׁה מִתְחַלֵּה בְּמִים כְּשֶׁאָר פֶּת, כִּיּוֹן שְׁכָל הַעֶסֶה מְמַלָּא מְמִינִים אֵלָיו, וְאֶף דְּהַמַּלּוּי (כד) עֶקֶר אֶצְלוֹ, מִכָּל מְקוּם מִין דְּגָן חֲשׁוֹב וְאֵינוֹ כְּטַל, וּלְכַף מִבְּרַךְ 'בוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת' וּפּוֹטֵר הַל, כְּמוֹ שְׁתַּחֲבִית בְּכִסְיָנוּ רַח סַעֲיָף בִּיג¹⁴. וְאֶף אֵם אֵינוֹ אוֹכֵל הַעֶסֶה וְרַק הַפְּרוֹת שְׁבִכְפִים לְבַד, מִבְּרַךְ הַבְּרָכָה הַשְּׂיִכָּה לְהַפְּרוֹת¹⁵, וְכַתֵּב הַשִּׁיר, דָּאָם נִלְקַח הַפְּרוֹת וְאוֹכֵל רַק הַעֶסֶה, אֶפְלוֹ הַכִּי מִבְּרַךְ 'בוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת' וְלֹא 'הַמוֹצִיא', דִּישׁ עֲלֶיהָ דִין כִּסְיָנוּ כִּיּוֹן שְׁנִמְלָא עִם מַלּוּי הַפְּרוֹת, שְׁאֵין דְּרַךְ לְקַבֵּעַ סְעוּדָה עַל פֶּת כְּזוֹ¹⁶: (כה) וְאַגְוִיזִים וְיִשְׁקָדִים וְכו'. (כז) אוֹ אוֹ קְאָמֵר, וּמַתְּפַבְּרָא דְּמִירִי גַם-כֵּן שְׁטַעַם הַמַּלּוּי נִבְרָ בְּעֶסֶה, וְכִמוֹ שְׁמַסִּים לְבַסּוּף: (כט) שְׁעֵרֵב בַּהּ. בַּעַת הַלִּישָׁה¹⁷, (ס) וְהִינוּ אֶפְלוֹ הֵיחָ הַיָּב מְמִים, כִּיּוֹן שְׁעֵרֵב בַּהּ גַּם-כֵּן מְמִינִים אֵלָיו וְעַל-דִּירְזָה נִשְׁתַּנָּה הַשַּׁעַם, מְקָרִי פֶת כִּסְיָנוּ: (ל) נִבְרָ בְּעֶסֶה. דָּאֵי לֹאוֹ הַכִּי הָרִי לְחַסֵּם שְׁנוֹתָנִים בוֹ זַאֲפִר¹⁸ וְהַטְעִימוֹ וְלִנְאוֹתוֹ, אוֹ שְׁנוֹתָנִין בוֹ מַעַט צְמוּקִין, לְכָלִי עֲלֵמָא לְחַסֵּם גְּמוּר הוּא (פמ"א): (לא) שְׁנֵה נִקְרָא. הִינוּ, הֵיכָא דְּעַרְבַּ בַּהּ בְּהַלִּישָׁה רַק מַעַט דְּבִשׁ וְחֵלֶב אֵינוֹ כְּטַל שֵׁם פֶּת מְחַמַּת שְׁנוֹרָשׁ הַשַּׁעַם: (לב) פֶּת גְּמוּר. וּמִבְּרַךְ 'הַמוֹצִיא' לְכָל-שְׁהוּא וְכֵן בְּרַכַּת-הַמְזוֹן לְכַזִּית כִּיּוֹן פֶּת: (לג) הַרְבֵּה תַבְלִין אוֹ דְּבִשׁ וְכו'. רוּצָה לֹמַר, (מ) שְׁכַל-כְּךָ

בְּאִר הַיָּב

שְׁשִׁבַע מִמְנוּ, מ"א, וְעַן בְּסֶפֶר פְּרָח־שׁוֹשׁן חֵא"ח כִּלְל א' ג' מ"ש עֲלָיו וְעַן בְּרַכַּת הַמְזוֹן: (ט) תְּחִלָּה. מִשְׁמַע אֵעִיב דְּנִמְלָךְ בְּאֶמַצַע לְאָכַל יוֹתֵר א"צ לְבָרְךָ הַמוֹצִיא, דְּהָא לִית בַּהּ שְׁעוּרָא בְּנוֹרָה, וְכֵן כְּתַב מְהַרְ"ף ח"א קַע"ג. וּפְשׁוּט דָּאָם לְאַחַר שְׁאָכַל מַעַט נִמְלָךְ לְאָכַל עוֹד כְּשַׁעוֹר קְבִיעוּת, צְרִיף לְטַל וּלְבָרְךָ הַמוֹצִיא, מ"א: (י) דְּבִשׁ. פ"י שְׁרִשִׁי מְקוּשָׁא פֶת הַבָּקָה בְּכִסְיָנוּ הִינוּ מִצַּד הַמַּלּוּי, וְהַעֶסֶה עֲמָמָה נְלוּשָׁה בְּמִים אֶלֶּא שְׁמַלְאוּהוּ בְּצוּקָה אוֹ דְּבִשׁ אוֹ אֶגְוִיזִים, וּבְכָלל זֶה מַה שְׁעוֹשִׂין בְּפִירוּם עֶסֶה רַחֲבָה וְכַפּוּלָה וּמְלֵאִין אוֹתָהּ בְּשִׁמְשִׁימִין. וְהִ"א הוּא הַרְמַבְ"ם דִּס"ל דְּכִסְיָנוּ הוּא מִצַּד הַעֶסֶה עֲמָמָה שְׁנַלְוִשָׁה בְּדִבְשׁ אוֹ תַבְלִין. וְנִסְתַּפֵּק בְּכ"י א' יִנְטָא דְּוָקָא שְׁנַלְוִשָׁה בְּהַרְבֵּה דְּבִשׁ וְהַמַּעֲשֵׂי מִים, אָכַל א"י הָרִי מַעוּט דְּבִשׁ, כְּטַל לְגַבִּי רַב הַמַּיִם וְהָרִי פֶת גְּמוּר, אוֹ דְּלָמָּא אֶפְלוֹ ע"י תְּעַרְבַת מַעַט דְּבִשׁ כֵּל שְׁנַבְרַת הַשַּׁעַם בְּעֶסֶה מְקָרִי כִּסְיָנוּ; וְכַתֵּב דְּלַעֲנֵן הַלְכָה כִּיּוֹן דְּמִידִי וְבִבְנֵן הוּא יֵשׁ לְהַקֵּל דְּרַבִּי בְּלָם. וְעַן מ"ש הַמ"א ע"ל הַרְמַבְ"ם, וְעַן בְּתוֹשֹׁבַת פְּנִים מֵאִירוֹת סִימָן ט"ו: (יב) פֶּת גְּמוּר. פ"י אֵם אֵין בוֹ אֶלֶּא מַעַט דְּבִשׁ, וְע"כ יִהְיֶה עוֹשִׂין שְׁאֹפִין בְּשֶׁבֶת שְׁמֵאֲלִי קוֹבְי"ז לְחַסֵּם מְשַׁנֵּה בֵּין אֵין שְׁם רַק מַעַט שְׁמָן. וְכַתֵּב הַמ"א אֶלֶּא הַרְמַבְ"ם אֶלֶּא אֲהָךְ מִלְּמָתָּ לְחוּר, אָכַל ע"ל מ"ש הַשִּׁירֵעַ בְּשֶׁבֶת מִצַּד הַמַּלּוּי וְכֵן מ"ש אַח"כ ר'י"מ וְכִי לֹא פְלַגִּי. וְיִבֵּל דְּלַעֲנֵן כִּסְיָנוּ שְׁהֵם מְחַמַּת הַמַּלּוּי. אֶפְלוֹ א' נִקְחָ הַמַּלּוּי מִמְנוּ וְנִשְׁאָר בְּהַצָּק לְבַד הָרִי עֲדוֹן דִּין כִּסְיָנוּ עֲלָיו, וְהַשַּׁעַם, דְּאֵינוּ הוֹלְכִין בְּתַר שַׁעַת אֶפְיָה, ט"ז. קְרַעֲפִלִי"ז שֶׁל פִּירוּם הָרִי כִּסְיָנוּ: (יג) לַעֲקִי"ף. ב"ח בְּשֵׁם רַש"ל כְּתָב דָּגֵם

מְשַׁנֵּה כְּרוּרָה

דְּשַׁעוֹר סְעוּדָה הוּא שְׁלֵשׁ¹⁹ אוֹ אַרְבַּע בִּיצִים¹⁴, וְכַתְּבוּ בְּמַה אַחֲרוֹנִים הוּא הִדִּין כְּאֵן חֲשִׁיב בְּזֶה שְׁעוֹר קְבִיעַת סְעוּדָה; (יט) אָכַל כְּמַה אַחֲרוֹנִים וְהַגְּרָא מְכַלְלֵם חוֹלְקִין וְכִיּוֹרָא לְהוֹ דְּאֵין לְבָרְךָ 'הַמוֹצִיא' וּבְרַכַּת-הַמְזוֹן אֶלֶּא כְּשַׁעוֹר סְעוּדָה קְבוּעַ, שְׁהוּא שֶׁל עַרְב וּבָקָר¹⁵, וְכִמוֹ שְׁתַּבַּח בְּבִית-יִוִּסֵף בְּשֵׁם שְׁבַל־לֶקֶט, וְכֵן מְצִאתִי בְּאֶשְׁכּוֹל דְּמוּכָח שְׁהוּא סוֹכֵר כֵּן, (ס) וְכֵן נוֹטָה יוֹתֵר לְשׁוֹן הַשְּׁלַח־עֲרוּף¹⁶.

וּמִקַּל מְקוּם לְתַחֲלָה טוֹב לַחֵשׁ לְדַעַת הַמַּחְמִירִים שְׁלֵא לְאָכַל אַרְבַּע בִּיצִים¹¹, וְכַתְּבוּ בְּמַה אַחֲרוֹנִים הוּא פֶת הַבָּקָה בְּכִסְיָנוּ, אֶף דְּמַבְאָר בְּסַעֲיָף ז' דְּהוֹלְכִין בְּזֶה לְהַקֵּל, עַל-כָּל-פְּנִים בְּדוּבֵי יֵשׁ לַחֵשׁ לְדַעַת הַמַּחְמִירִים הַנ"ל: (כה) 'הַמוֹצִיא' וּבְרַכַּת-הַמְזוֹן. וְגַם נְטִילַת יָדַים, וְכִמוֹ בְּפֶת גְּמוּר, וְכַמְבָּאָר לְעִיל בְּכִסְיָנוּ קִנַּח סַעֲיָף א, עַן שֵׁם: (כו) 'בִּרְבָּךְ עֲלָיו בְּרַכַּת הַמְזוֹן. כִּיּוֹן שֶׁהַשֵּׁלִים לְשַׁעוֹר קְבִיעַת סְעוּדָה, (כג) אָכַל 'הַמוֹצִיא' אֵין צְרִיף (כז) לְבָרְךָ עַל מַה שְׁנִמְלָךְ לְאָכַל, כִּיּוֹן דְּאֵין בְּמַה שְׁמַנְחָה לְפָנָיו אַחַר שְׁנִמְלָךְ שְׁעוֹר קְבִיעַת סְעוּדָה, אֶלֶּא בִּיחַד עִם מַה שְׁאָכַל כְּבָרִי¹². (כח) וְאֵם בְּאֶמַת יֵשׁ שְׁעוֹר קְבִיעַת סְעוּדָה בְּמַה שְׁלֵא אָכַל עֲדוֹן, צְרִיף לְטַל לְדִין וּלְבָרְךָ 'הַמוֹצִיא' וְעַל נְטִילַת יָדַים' וּבְרַכַּת-הַמְזוֹן¹³: ז (כו) שְׁמַמְלָאִין אוֹתָן וְכו'. רוּצָה לֹמַר: אֶף אֵם נְלוּשָׁה מִתְחַלֵּה בְּמִים כְּשֶׁאָר פֶּת, כִּיּוֹן שְׁכָל הַעֶסֶה מְמַלָּא מְמִינִים אֵלָיו, וְאֶף דְּהַמַּלּוּי (כד) עֶקֶר אֶצְלוֹ, מִכָּל מְקוּם מִין דְּגָן חֲשׁוֹב וְאֵינוֹ כְּטַל, וּלְכַף מִבְּרַךְ 'בוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת' וּפּוֹטֵר הַל, כְּמוֹ שְׁתַּחֲבִית בְּכִסְיָנוּ רַח סַעֲיָף בִּיג¹⁴. וְאֶף אֵם אֵינוֹ אוֹכֵל הַעֶסֶה וְרַק הַפְּרוֹת שְׁבִכְפִים לְבַד, מִבְּרַךְ הַבְּרָכָה הַשְּׂיִכָּה לְהַפְּרוֹת¹⁵, וְכַתֵּב הַשִּׁיר, דָּאָם נִלְקַח הַפְּרוֹת וְאוֹכֵל רַק הַעֶסֶה, אֶפְלוֹ הַכִּי מִבְּרַךְ 'בוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת' וְלֹא 'הַמוֹצִיא', דִּישׁ עֲלֶיהָ דִין כִּסְיָנוּ כִּיּוֹן שְׁנִמְלָא עִם מַלּוּי הַפְּרוֹת, שְׁאֵין דְּרַךְ לְקַבֵּעַ סְעוּדָה עַל פֶּת כְּזוֹ¹⁶: (כה) וְאַגְוִיזִים וְיִשְׁקָדִים וְכו'. (כז) אוֹ אוֹ קְאָמֵר, וּמַתְּפַבְּרָא דְּמִירִי גַם-כֵּן שְׁטַעַם הַמַּלּוּי נִבְרָ בְּעֶסֶה, וְכִמוֹ שְׁמַסִּים לְבַסּוּף: (כט) שְׁעֵרֵב בַּהּ. בַּעַת הַלִּישָׁה¹⁷, (ס) וְהִינוּ אֶפְלוֹ הֵיחָ הַיָּב מְמִים, כִּיּוֹן שְׁעֵרֵב בַּהּ גַּם-כֵּן מְמִינִים אֵלָיו וְעַל-דִּירְזָה נִשְׁתַּנָּה הַשַּׁעַם, מְקָרִי פֶת כִּסְיָנוּ: (ל) נִבְרָ בְּעֶסֶה. דָּאֵי לֹאוֹ הַכִּי הָרִי לְחַסֵּם שְׁנוֹתָנִים בוֹ זַאֲפִר¹⁸ וְהַטְעִימוֹ וְלִנְאוֹתוֹ, אוֹ שְׁנוֹתָנִין בוֹ מַעַט צְמוּקִין, לְכָלִי עֲלֵמָא לְחַסֵּם גְּמוּר הוּא (פמ"א): (לא) שְׁנֵה נִקְרָא. הִינוּ, הֵיכָא דְּעַרְבַּ בַּהּ בְּהַלִּישָׁה רַק מַעַט דְּבִשׁ וְחֵלֶב אֵינוֹ כְּטַל שֵׁם פֶּת מְחַמַּת שְׁנוֹרָשׁ הַשַּׁעַם: (לב) פֶּת גְּמוּר. וּמִבְּרַךְ 'הַמוֹצִיא' לְכָל-שְׁהוּא וְכֵן בְּרַכַּת-הַמְזוֹן לְכַזִּית כִּיּוֹן פֶּת: (לג) הַרְבֵּה תַבְלִין אוֹ דְּבִשׁ וְכו'. רוּצָה לֹמַר, (מ) שְׁכַל-כְּךָ

שְׁעֵרֵי הַצִּיּוֹן

(יט) כֵּן מוּכָח מִמְּגוֹן-אֶבְרָהָם וּש"א דְּחִלְקוּ בֵּין אֵם אָכְלוּ לְבַד אוֹ עַם דְּבָרִים אַחֲרִים וְכו', וְהִינוּ עַל-כִּרְתָּךְ לֹא כְּפִי שְׁעוֹר עָרוֹב, דְּהַתָּם מְשַׁעֲרִין לְעוֹלָם בְּאֶבְיָה עַם לְקַפּוֹן וְלֹא לְכִיּוֹ, וְכֵן כְּתַב הַגְּרָא¹⁸, וְכֵן כְּתַב חֲזוֹן אָדָם שְׁשַׁמַּע מִפִּי הַגְּרָא ז'ל: (כ) וְעַן שֵׁם בְּמִקְרָא: אִמֵּר רַב נַחְמָן עֲדִי כְּתָנָן וְכו', כֵּל שְׁאֲחָרִים קוֹבְעִים וְכו', מִשְׁמַע דְּחֵלֶק אַרְבַּע הוּא רַק בְּמַה דְּסַבֵּר דְּמַלּוּי שְׁתִּבְעִיעַ בְּרִידָה אֶלֶּא דְּמַלּוּי בְּחִירָה, אָכַל גַּם הוּא מוּדָה דְּצְרִיף שְׁבִיעִיה: (כג) אָכַל לַעֲנֵן בְּרַכַּת 'בוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת' תַּלְו

מילואים הלכות פציעת הפת סימן קסו

המשך מעמוד 126

ומי שהיה שריר בתענית ושכח וברך על מאכל, כתב השערי תשובה (סי' תקס"א) שבתענית ציבור נראה שלא יאכל, אלא יאמר מיד 'ברך שם וגו'', ובתענית יחיד יטעם מעט, ובטעם הדבר כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' כ) בשם השדי חמד (מכתב לחזקיהו שו"ת סי' ד), שבאיסור שאסור האדם על עצמו, אין כוונתו לאסור פחות מכוית, מה שאין כן באיסור שחל מעצמו כמו בתענית ציבור הרי זה ככל איסורים שאסורים גם בחצי שיעור.

ואם בירך על מאכלי חלב ונוכר שהוא אחר ארבע שעות לאכילת בשר, כתבו הכף החיים (יר"ד סי' פט ס"ק ו) ובשו"ת שבט הלוי (שם), שבימות החורף מותר לבלוע מהם מעט כדי שלא תהא ברכתו לבטלה, כיון שבכ"ג סומכים על דעת הפרי"ח (יר"ד סי' פט) שדי בהמתנת ארבע שעות [שהוא כשיעור המתנה מסעודה לסעודה בחורף] לאחר אכילת בשר.

ואם בירך על פת ונדע לו שהיא פת עכו"ם, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"א שם), שאף המחמיר בזה כל השנה, מ"מ יטעם קצת, שהרי התירו לאכול פת עכו"ם משום איבה, וברכה לבטלה לא גרע מחשש איבה.

וכן המבדל בטעות על מאכל ששהה תחת המיטה, דעת הגר"ש וואזנר (קובץ מבית לוי חט"ו עמ' ס, שערי הברכה פי"ג הע' ג) שיאכל מעט, כיון שדין זה הוא רק לכתחילה, ואם כבר הונחו מתחת למיטה לא נאסרו בדיעבד, כמבואר בשו"ת יעקב (ח"ב סי' קה), הובאו דבריו בוד"י רעיקא וביד אפרים (יר"ד סי' קטו ס"ה, וראה פתחי תשובה שם ס"ק ד-ה), אלא שאם אפשר להדריחו, ידחוו שלש פעמים במים לפני שיטעם. והוסיף (שערי הברכה שם), שהוא הדין שאם בירך על משקין מגולים, ישתה מעט, כיון שרק לדעת הגר"א יש להקפיד על כך בזמנינו [וראה מה שכתבנו במשנ"ב לקמן סי' רעב ס"ק ג].

ואפשר גם שצריך ללוש בשפתיים מחמת הברכה, שהרי לא מצוינו ברכה על מחשבה, ראוי להחמיר, וכיון שראוי להחמיר ראוי להפסיק. והגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה קמא סי' יח הע' ו) הסתפק בדין זה, מפני שיתכן שדוקא לומר גביל לתורי אינו הפסק כיון שהוא דבר שצריך לעשותו בכל סעודה, מה שאין כן הפרשת תרומת ומעשרות שעושים פעם אחת להרבה זמן, שאינה נחשבת צורך סעודה, והרי היא הפסק.

ולענין מי שברך על מאכל ולאחר מכן נודע לו שהוא דמאי, כתב החו"א (שם) שעליו להפריש תרומה גדולה, מעשר ראשון ושני ותרומת מעשר במחשבה. ולענין חילול מעשר שני, שלא מועיל במחשבה, כתב שנראה שיקבע במחשבתו מקום למעשר שני בתחתית הככר, ויחללו אחרי הבציעה.

ומי שברך על פת לפני שהבדיל, ונוכר שצריך להבדיל לפני שהכניס לפיו, כתב במשנ"ב לקמן (סי' רע"א ס"ק כו) בביאור דברי הרמ"א שם (ס"ה) שכתב שיאכל תחלה, שהוא מפני שאם יבדיל תחלה תהיה ברכתו על הפת ברכה לבטלה. וראה מה שכתבנו במשנ"ב לקמן סי' רו ס"ק יב בביאור דבריו.

ואם בירך על מאכל האסור משום מוקצה וכבר נתנו בפיו, כתב במשנ"ב לקמן (סי' תקטו ס"ק ה) שלא יבלענו. וביאר החו"א (שם סי' ד ס"ק טז), שהמברך על איסור נחשב הדבר כאילו אין האוכל מונח לפניו, משום שמצוה עליו שלא יאכל. ובשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' רה הג"ה לסי' ר), ח"ה סי' כד) כתב, שאם בירך על דבר מאכל ולאחר מכן התעורר לו חשש איסור, ואפילו חומרא, לא יאכלנו כדי שלא יכניס את עצמו לאיסור, אלא יאמר 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'. וביאר, שאף על פי שבאופן זה יעבור על איסור ברכה לבטלה, מ"מ אסור לו להכניס את עצמו לאיסור אכילה בקום ועשה כדי להימנע מאיסור ברכה לבטלה.

הלכות פציעת הפת סימן קסח

המשך מעמוד 20

24) וכן עוגה הממולאת במיני מתיקה, אלא שבקצוותיה יש חלק מועט שלא מורגש בו טעם המילוי, כתב השערי הברכה (פט"ז הע' צה) על פי דברי הגרש"ז אויערבך (המובאים בספר חתא הברכה בירור הלכה סי' ג) שכיון שבמצאות אין קובעים עליה סעודה, ונעשית לקיטח בלבד, אין מברכים עליה אלא 'בורא מיני מזונות'. אכן, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ברכות ס"ק ו) שאם החלק החתוך שבקצה העוגה אינו נראה כפת כיסנין, אלא כפת גמורה, יש לברך עליו המתציא.

[משנ"ב ס"ק כט]

פצת הל"ש²⁵.

25) משמע מדבריו, שאם נותנים תבלינים דבש וכדו' על העיסה לאחר אפייתה, אין בטל ממנה תורת פת, וברכתה 'המתציא'.

ומיני המאפה הנקראים 'קראוסונים', שעיסתם רגילה, אך שורים אותם לאחר האפיה במי סוכר, מנהג העולם לברך עליהם 'בורא מיני מזונות', וכתב השערי הברכה (פט"ז הע' קב) שאף שאין מערבים בהם מי פירות בשעת הלישה, מ"מ כיון שאין רגילות לקבוע עליהם סעודה, נהגו העולם לברך עליהם 'בורא מיני מזונות' [וראה דעת הגרש"ז אויערבך בספר חתא הברכה בירור הלכה סי' ג]. ועוד, שצורתם מוכחת עליהם שעשויים לאוכלם בתורת מיני מתיקה, ולא בתורת שביעה.

[ביה"ל ד"ה אף על פי]

אם אָלוּ שְׁעוֹר שְׁדָרְקָן תְּמִיד לְקַבֵּץ עַל זֵה²¹.

21) וכן נשים שאינן רגילות לאכול הרבה, דעת הגרש"ז אויערבך (ותן ברכה, קונטרס התשובות עמ' י) ששיעור קביעות סעודה שלהן נמדד כפי מידת אכילת הנשים, וכדין הקנים המובא כאן בביה"ל.

[משנ"ב ס"ק כז]

כְּמוֹ שֶׁקָּתוּב בְּסִימָן רַח קַעִיף ב-ג²² וכו', מְכַרְךָ הַכֶּרְכָּה הַשְּׂפִיכָה לְהַפְרוֹת²³ וכו', שְׁאִין דָּרְךָ לְקַבֵּץ סַעוּדָה עַל פֶּת כְּזוֹ²⁴.

22) ולגבי ברכה אחרונה על מין דגן המעורב עם מינים אחרים, גזון דבש ותבלין, כתב לקמן (סי' רח ס"ק מח) שאם אין ממין הדגן כזית בכדי אכילת פרס, אינו מברך ברכה מעין שלש אלא 'בורא נפשות'. עוד כתב שם, שמימי על פת כיסנין המעורבת בהרבה תבלין [כגון צוקע"ר לעק"ר] נהוגים העולם לברך ברכה מעין שלש, אף שבמין דגן לבדו אין שיעור כזית, ואולי טעמם שכיון שהתבלין בא להכשיר את האוכל, הרי הוא מצטרף עם האוכל עצמו לשיעור. ולכתחילה, כתב (שם) שטוב להיזהר שיהיה בקמח שיעור כזית.

23) אך אם בדעתו לאכול גם את מיני המזונות, כתב להלן (סי' מג) שאסור להפריד ולאכול את הפירות בנפרד, משום ברכה שאינה צריכה, שהמזונות הם העיקר הפירות טפלים אליהם.

מילואים הלכות בציעת הפת סימן קסח המשך מעמוד קודם

שבט הלוי (ח"ח סי' לב) שמתעילים הם לעשות את העיסה כפת הבאה בכיסנין, מפני שמ"מ יש טעם ניכר של מי הפירות בעיסה, ומה לי אם מברכים על המים 'בורא פרי העץ' או שמברכים עליהם 'שהכל'.

[משנ"ב ס"ק ז]

דאי לאו הכי הוי ליהם גמור(26).

(26) ואף שדינים של מי סחיטת פירות הוא כזועה בעלמא, כתב בשו"ת

הלכות דברים הנוהגים בפעודה סימן קסח קע המשך מעמוד 142

הניתנים על רגליו. וביאר במשנ"ב שם (ס"ק כג), שהוא כדי שלא יאמרו שהוא כרות שפכה. עוד כתב שם (ס"ק כד), שאם קרה שנפלו ניצוצות על רגליו, מצוה לשפשפם.

[שעה"צ ס"ק ו]

הלא צריך לקרן 'אשר יצר וגם פרפת-תקוון, וקשפי-רגלים על רגליו הלא אסור לקרן(8).

(8) ואם יש מי רגלים על רגליו אלא שמכוסים בבגדו, והבגד לא נרטב, כתב לעיל (סי' עח ס"ק ג) שאם שתנו באמצע קריאת שמע או תפילה, מותר לו להמשיך לאומרם.

בדין מי שנגע באמצע סעודה בזועה, שלדעת המהרש"ל אינו צריך לברך על נטילת ידיים, ואפילו אם עשה צרכיו באמצע סעדתו אינו צריך לברך, אלא אם כן הלך והפליג באמצע סעדתו, ויש הסוברים שצריך לברך. ולמעשה הכריע שם, שאם עשה צרכיו או שנגע במקום מטונף ממש או שהלך והפליג, צריך נטילת ידיים בברכה. אבל אם נגע במקומות המכוסים או שהשתין אף ששפשף, צריך נטילת ידיים כדין, אבל לא יברך.

[משנ"ב ס"ק ז]

שלא יקאה פירות שפכה, וכן"ל בסימן ג(7).

(7) שכתב השר"ע שם (סי"א) שלא ישתין מעומד, מפני הניצוצות

הלכות דברים הנוהגים בפעודה סימן קע קעא המשך מעמוד 146

שם פירושים, וליכא למיחש למידי. וכתב במשנ"ב שם (ס"ק ז), שכשנטולים את הידיים בכלי על השולחן כמנהגינו, לכולי עלמא צריך לנקות את הפירורים שמסביב. וראה מה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק י]

שמהם נכים ומתמזעים על-ידי זריקה ונמאס(9).

(9) ולגבי בשר, דעת הגרש"ז אויערבך (עץ השדה פ"ה הע' ד) שאם הוא מבושל אסור לזרקו משום שהוא נמאס בריקתו, אבל בשר צלוי מותר משום שאינו מתמעך.

[מה"ל ד"ה הלכן]

קגון לללות על הפתים דבר שיש בהן אכל-נפש, דמקסדין על-ידי-נה, צ"ן שם(10).

(10) שם מבואר שעושים חופות לחתנים ולכלות, ותולים בהם דברים שלא הביאו אוכל נפש, אבל דברים שהביאו אוכל נפש אסור, מפני שנאסרים בהנאה.

ואף מאכלים האסורים בהנאה כגון ערלה וכלאי הכרם, כתב הפמ"ג (א"א ס"ק א) שמ"מ אסור להשליכם בדרך ביון, שאף שאין זה הפסד אוכלים, מ"מ נחשב כזויו אוכלים, ומצוה לשרפם אבל לא לבזותם. דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"כ הע' צח), שיתכן שלא אסר הפמ"ג לבזות אוכלים האסורים בהנאה, אלא בערלה וכדו', אבל חמץ שהתורה ציותה להשביתו בכל דבר, ושורפים אותו בדרך ביון, מותר לבזותו.

המחמיר שלא למכור חמץ בעין ורצה לזרוק את החמץ שיש לו, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' קכ) שהואיל ואיסור 'בל תשחית' הותר מכללו במקום תועלת או מצוה, לכן במקום חומרא כגון זו אין לחוש משום 'בל תשחית'.

אויערבך (מאור השבת ח"ב פניני המאור סי' ל ס"ק ד) שיש להקל לתלות את התיק או השקית, כיון שאינו עושה זאת בדרך של בזיון. ונבמאור השבת (שם) הסתפק, שמא לא התיר הגרש"ז אויערבך את הדבר אלא אם כן תולה את הפת בתיק או בשקית העומדים לשימוש תדיר ונחשבים ככלי גמור, מה שאין כן בשקית ניילון חד פעמית, שיתכן שתלית לחם בתוכה נחשבת דרך בזיון.

(8) וכן לגבי פרוסת המוציא, כתב לעיל (סי' קסז ס"ק פח) שלא יזרקנה על השולחן לפני האורחים, אפילו אם לא נמאס המאכל על ידי הזריקה, ועוד כיון שהיא פרוסת המוציא נחשב בדין מצוה.

ולזרוק על חתן העולה לתורה מיני עגוות או ופלים בתוך שקית, דעת הגר"ש אלישיב (שיעורי מס' ברכות נ, ב, עמי' תקעב) שאסור, מפני שדינים כפת לענין זה. ונבאמרי נעם (להגר"א, ברכות נ, ב) ובפני שלמה (שם) מבואר שאין לפת הבאה בכסנין חשיבות פת לענין זה, וראה רש"ש שם.

ופירושי פת שאין בהם כזית, כתב השר"ע לקמן (סי' קפ ס"ד) שמוותר לאבדם, אך מ"מ קשה לעניות. וכתב המשנ"ב שם (ס"ק י), שהיינו דוקא לדרוס עליהם שהוא בזיו גדול, אבל להשליכם למים אינו קשה לעניות, אפילו כשנאבדים על ידי זה, כיון שהם פחות מכזית. ובשם הברכי יוסף כתב שיש להחמיר בפירושים רבים המצטרפים לכזית. וראה מה שכתבנו שם.

וקודם שיטול ידיו למים אחרונים, כתב השר"ע שם (סי"א) שיש לכבד את הבית שלא ישארו שם פירורים וימאסו במים של הנטילה, שאף על פי שמוותר לאבד פירורים שאין בהם כזית, מ"מ יש לחוש שמא יהיה השמש עם הארץ ויניח גם פירורים שיש בהם כזית שאסור לאבדם ביד. עוד כתב שם, שעכשיו אין אנו נוהגים כך, מפני שאין אנו מסלקים את השולחן, ואנו נטילים הידיים חוץ לשולחן במקום שאין